

הרב הלל בן שלמה

טהרת נשים לכניסה להר הבית

תגובה למאמרו של הרב אריה כץ ב'מעלין בקודש' גיליון כד

א. הקדמה

ב. כניסת נשים להר הבית

1. טבילת פנויות

2. כניסת נשים נשואות

3. עליית כלה ביום חופתה

ג. טהרת הזבים להר הבית

ד. האם יש לחלק בין הזבים לבין הזבות?

ה. כניסת היולדת להר הבית

ו. האומנם דברי הגמרא בנוזר שנויים במחלוקת?

ז. שיטות הראשונים להלכה

ח. סיכום ומסקנות

א. הקדמה

אחד הנושאים הפחות מוכרים בעלייה להר הבית, הוא דינו של טבול יום, אשר הוא גם מחוסר כיפורים, אשר לדברי הגמרא בנוזר (מה ע"א), כניסתו להר הבית אסורה. מחוסרי הכיפורים בגברים, הם הזבים והמצורעים, וטומאות אלו אינן מצויות. אולם טומאותיהן של הנשים, כולדות וזבות, הן טומאות מצויות, בפרט, שלהלכה אנו מתייחסים כיום לכל אישה נידה כאל אישה זבה, וממילא היא אינה יכולה לאכול קדשים בטרם תביא קרבן כפרה (על כל פנים עולת העוף וחטאת העוף הבאה על הספק). הרמב"ם בהלכותיו אינו מזכיר את איסור כניסתו של טבול-היום שהוא גם מחוסר כיפורים, ומסתבר שלדעתו כניסתו אכן מותרת (וכן כתבו אחרונים בדעתו). בספר "אל הר המור" (בירור סוגיות הלכתיות הקשורות לעלייה להר הבית בימינו; הרב יצחק שפירא והרב יוסף פלאי; יצהר תשנ"ז) כתבו, כי אף אם הרמב"ם מקל בדבר, אין לסמוך על כך, משום שהמדובר בחשש איסור תורה. אולם הרב כץ במאמרו כותב, כי יש לערער על פסיקה זו, משום שהרמב"ם (לדעתו), אינו היחיד המקל בדבר.

בניגוד למה שכותב הרב כץ, כי לשאלה זו אין השלכות הלכתיות, הרי שלשאלה זו ישנן השלכות רבות ומעשיות ביותר לכל אישה הרוצה לעלות להר הבית.

ב. כניסת נשים להר הבית

עצם עליית הנשים להר הבית, העומדת ברקע השאלה, היא פעולה שמחברי הספר "אל הר המור" אינם רוצים לעודד, והרב כץ מביע את התנגדותו לעלייתן של פנויות להר. להלן אשתדל להשיב על טענותיו של הרב כץ, בנוגע לכניסת זבה טבולת יום להר הבית, אולם קודם לכן אקדים ואתייחס בקצרה, לנושא עליית הנשים להר הבית בכלל. נושא זה, מן הראוי שיידון על ידי גדולי תלמידי החכמים, ואציין את הנראה לעניות דעתי מהמקורות השונים, בתקווה שהדברים אכן יעלו על שולחנם של המלכים.

מחברי הספר "אל הר המור", מביאים שני טיעונים כנגד עליית הנשים: א. פרטי הלכות הטהרה לנשים סבוכות, ויש חשש שהנשים לא תלמדנה את ההלכות כראוי. ב. יש חשש שאם נשים תעלינה כהלכה, נשים אחרות תעלינה בעקבותיהן שלא כהלכה. יש לציין, כי טענות אלו מועלות באופן קבוע כלפי מצדדי העלייה להר הבית בכלל, גם כלפי גברים. מחברי "אל הר המור", במבוא לספרם "אל גבעת הלבונה" המבאר את חשיבות העלייה, משיבים בעצמם על טענות אלו. לדבריהם, המציאות מוכיחה שדווקא העלייה בטהרה מגבירה את המודעות לדרך הנכונה שבה יש לעלות, וממילא היא דווקא מצילה מידי מכשול את העולים שלא כהלכה. פרטי הלכות הטהרה אינן סבוכות עוד למי שלמד אותם והתרגל לקיימם, וכך אנו מוצאים ברבים מהמצוות התלויות בארץ, שכל זמן שישראל היו בגולה, לא היו מקיימים אותם, ובכל זאת התחלנו להתרגל לקיימם עם שובנו ארצה.

כשם שלא יעלה על הדעת להזהיר נשים מלהתחתן כדי שלא תיכשלנה (הן ובעליהן) באיסורי נידה שעונשם כרת, משום שברור לכול ששלמות החיים תלויה בחיי הנישואין, כך ראוי הוא הר בית ה' (שפקידתו חשובה הן במישור התודעתי והן במישור המדיני) שנעשה כל מאמץ על מנת שלא לאסור את המותר ע"י הצבת סייגים שאינם מעיקר ההלכה.

1. טבילת פנויות

טענתו של הרב כץ, לפיה "בעניין כניסת אישה להר הבית לא שייכת מציאות של זבה טבולת יום", נראית על פניה תמוהה, לאור ההלכה הפסוקה, שכל אישה הרואה דם סופרת שבעה ימים נקיים כדין זבה, וממילא לאחר טבילתה, היא תהיה טבולת יום. בביאור דבריו כותב הרב כץ בתחילה, כי לדעתו יש להתנגד בכל תוקף לטבילת פנויות בשביל להיכנס להר הבית, "מחשש מכשול". המנהג שנשים פנויות אינן טובלות לטהרתן, מחשש מכשול, מוזכר לראשונה בשו"ת הריב"ש (סימן תכה); ומובא ב'שדי חמד' כרך ט, מערכת יום הכיפורים, סימן א אות ו). הריב"ש נשאל מדוע חכמים לא תקנו לנשים הפנויות טבילה, על מנת שהנכשל בהן יעבור רק על האיסור הקל של

טהרת נשים לכניסה להר הבית

ביאת פנויה, ולא על האיסור החמור של כרת, בביאה על הנידה. תשובתו של הריב"ש היא שחכמים לא תקנו טבילה במיוחד, בעבור נשים ההולכות להיכשל במזיד. דברי הריב"ש הללו נזכרים בבית יוסף וברמ"א בתחילת הלכות נידה (י"ד סימן קפג).

על פי דברי הריב"ש הללו, יוצא בעל ה'שדי חמד' כנגד המנהג המובא במהרי"ל (הלכות יום הכיפורים), שאף הבתולות תטבולנה בערב יום הכיפורים. כך אנו מוצאים בדברי מחברים בני זמננו הרוצים לומר, כי בזמן הריב"ש חידשו איסור על הבתולות לטבול.¹ הבנה זו בדעת הריב"ש משתמעת כבר מדברי ה'באר היטב' (או"ח שג, א), המצטט את דברי ה'בית יוסף' בשם הריב"ש. אולם בדברי הריב"ש עצמו, לא נזכר כל איסור לגבי טבילתן של הפנויות, אלא רק ביאור לסיבה שהחכמים לא חייבו אותן לטבול. כך מבאר ה'בן איש חי' (שו"ת רב-פעלים ח"ד י"ד סי' טז) את דברי הריב"ש ומעיר כי ה'באר היטב' לא ראה את דברי הריב"ש עצמם (אלא רק את הציטוט החלקי המופיע ב'בית יוסף') ועל כן הוא טעה בהבנת דבריו.

יש לציין, כי המהרי"ל עצמו חי בתקופתו של הריב"ש ונפטר כעשרים שנה אחריו, והוא לא ראה בעיה במנהג הנזכר בדבריו, של טבילת הבתולות בערב יום הכיפורים. יש לציין, שאחרונים רבים מביאים את מנהג טבילת הבתולות, ואף אחד מהם לא חשש שעלול להיות על ידי זה מכשול.² ממילא, דברי ה'שדי חמד' תמוהים (וכבר האריך לדחותם בשו"ת בני בנים ח"ג סי' ה). ומסתבר לומר, שכשם שאין לחשוש למכשול בטבילת הפנויה בערב יום הכיפורים, כך גם אין לחשוש לטבילת הפנויה בעלייה להר הבית (וכן כותב הרב ישראל אריאל בחוברת "בית ה' נלך" פרק יד).

2. כניסת נשים נשואות

לטענת הרב כץ, המציאות של זבה טבולת יום אינה מצויה גם אצל נשים נשואות, מפני שכשאישה נטהרת מטומאתה חלה עליה מייד מצוות עונה, והיא נטמאת כשהיא משמשת עם בעלה,³ ואף שלושה ימים לאחר מכן אינה יכולה להיכנס להר משום דין "פולטת שכבת זרע". איסור כניסת הפולטת אינו מופיע בדברי חז"ל והראשונים הנמצאים לפנינו, וה'מנחת חינוך' (סימן קפא) הסתפק אם אכן הפולטת אסורה בהר הבית או לא (ושם נטה לומר שהיא אינה נכללת באיסור זה, שרק בעל הקרי נתרבה

1. ראה שו"ת משנה הלכות חלק יב סימן צה; שו"ת יביע אומר ח"א, או"ח סימן ל.
2. באו"ח סימן תרו: מטה אפרים, מגן אברהם, שו"ע הרב, משנה ברורה, וכן הוא בקיצור שולחן ערוך קלא, ו, ובבן איש חי פרשת וילך.
3. הרב כץ אינו מתייחס למציאות שהאישה רוצה לעלות לפני שהיא משמשת עם בעלה, או למציאות שבעלה כלל אינו בעיר, שאז היא אינה משמשת כלל, ואין עליה כל טומאה, וממילא היא טבולת יום מטומאת זיבתה עד למחרת בערב.

לאיסור, אם כי במצוה תקסה נקט שהפולטת אסורה). גם בספר "אל הר המור" הסתפקו בשאלה זו, וכתבו שמספק יש להחמיר בדבר.

יש לציין, שלשיטת הרמב"ם הדבר פשוט שהפולטת מותרת בהר הבית, שהרי אף בעל קרי לשיטתו מותר, משום שלפי דבריו בהלכות ביאת המקדש (פ"ג ה"ג), הטמאים המשולחים מהר הבית הם הטמאים המטמאים מתחת האבן (וכך מופיע בספרי נשא פסקה א). אם כן, בעל קרי, פולטת, טבול יום ומחוסר כיפורים, שאינם מטמאים מתחת לאבן, מותרים בהר הבית. הרב כץ, אשר סובר שיש להקל כדעת הרמב"ם בעניין כניסת טבול יום שהוא מחוסר כיפורים, מחמיר שלא כמותו בעניין פולטת ובעל קרי, למרות שמסתבר לומר שטעם אחד לדבריו.

אולם יש להעיר, שדווקא לגבי הפולטת, ישנן סברות רבות להתיר את הכניסה:

א. לדברי התוספות בניה (מב ע"א ד"ה דהא), הפולטת אינה משתלחת כמו הזבים והמצורעים, וממילא ברור, שהיא מותרת בהר הבית.

ב. יש ראשונים הסוברים, כי החשש לפליטה נאמר דווקא באישה שנשארה במיטתה אחרי ששמשה ולא הלכה ברגליה כלל, אולם אם היא הלכה ברגליה, אין עוד חשש בעניין (כך משתמע מרש"י בניה מא ע"ב וכן הוא בחידושי הרמב"ן שם, ובהלכות נידה לרמב"ן ב, ח-ט).

ג. דעת רבנו תם המובאת בדברי כמה ראשונים בניה שם, שרק הפולטת זרע של אדם טמא (כמו של זב) טמאה, אך לא הפולטת מאדם טהור.

ד. דעת הראב"ד המובאת בדברי כמה מהראשונים בניה שם, שטומאת הפולטת נאמרה רק לטהרות אך לא לחולין. ההבנה הפשוטה העולה ממסכת נידה היא, כי המושג "טהרות" מתייחס לתרומה וקדשים (ראה לדוגמא דף ד ע"א, שהחכמים תקנו בדיקה בשביל לטהר את הטהרות, ועוד), אך הר הבית אינו נכלל בזה.

גם אם נאמר, שכל אחת מדעות הראשונים הנזכרות הינה דעת יחיד שאין לפסוק כמותה, הרי שבסופו של דבר לפנינו שורה של ראשונים הסוברים, שאין כל איסור בכניסת הפולטת. אולם יש להוסיף על כך, כי רבים מאוד הראשונים הסוברים, כי אישה המנקה ורוחצת את אותו מקום, אינה צריכה לחשוש עוד לפליטה כלל (והדברים מבוססים על משנה מפורשת במקוואות פ"ח מ"ד), והשר"ע סומך על כך למעשה, וכותב (יר"ד קצו, יג) שאישה יכולה להתחיל לספור את שבעת הימים הנקיים מיד לאחר נקיון זה. אמנם, הרמ"א כותב, כי יש הסוברים שאין אנו בקיאים בזה, ואין להקל במקום שנהגו להחמיר; אך ישנה סברה לומר, כי לגבי העלייה להר הבית אין מנהג להחמיר (וכך כותב הרב ישראל אריאל בחוברת "בית ה' נלך" שם. יש להוסיף, כי לגבי הטבילה בערב יום הכיפורים אנו מוצאים, שהמהר"ל כותב לאישה ששמשה

טהרת נשים לכניסה להר הבית

בתוך שלושת הימים האחרונים, שתנקה עצמה באופן זה לפני טבילתה, וב'דרכי משה' או"ח תרו ובאחרונים רבים אחריו מביאים את דבריו).

3. עליית כלה ביום חופתה

לדעת הרב כץ עליית הנשים היחידה שעליה יש לדון (ובה לדעתו יש להקל כדעת הרמב"ם וסיעתו), היא עלייתה של כלה ביום חופתה לאחר שטבלה בערב הקודם.⁴ למסקנתו יש להתיר לכלות אלו להיכנס להר הבית למרות היותן טבולות יום, אולם הוסיף שלמעשה אין להכריע כך להלכה עד שידונו חכמי הדור ויכריעו בדבר.

על פי המבואר להלן, דעתו של הרמב"ם היא דעת יחיד, וראשונים רבים חלקו עליה, ואין כל מקום לקבלה להלכה. גם החכמים בדורנו אשר התייחסו לשאלה זו, נקטו להחמיר. כאמור לעיל, מחברי הספר "אל הר המור" אינם מקבלים את דברי הרב כץ, ופוסקים שאין להקל כדעת הרמב"ם, משום שיש בדבר חשש לאיסור תורה, ולכן הם אוסרים על זבה טבולת יום להיכנס להר הבית. וכמו כן בתשובה המופיעה בשו"ת 'במראה הבזק' (ח"ו סי' ק; והרב כץ הוא מבין כותבי כרך זה), מופיעה התייחסות ישירה לשאלה שלפנינו, ואף שם ההוראה היא להחמיר בדבר.

ג. טהרת הזבים להר הבית

המשנה בכלים (פ"א מ"ח) מזכירה את הזבים והזבות כאסורים בכניסה להר הבית, ואת טבולי היום כאסורים בכניסה לעזרת הנשים. המשניות בפרק הראשון במסכת זבים מחלקות בין שלושת דרגות הטומאה של הזב:

א. הרואה ראייה אחת של זוב, נחשב לבעל קרי.

ב. ראה שתי ראיות – מטמא משכב ומושב וצריך לספור שבעה ימים ולטבול ביום השביעי במעין מים חיים, אך הוא פטור מלהביא קרבן.

ג. ראה שלוש ראיות – הרי הוא "זב גמור", וחייב גם להביא קרבן.

לכאורה, מאחר שהמשנה בכלים אינה מחלקת בין סוגי הזבים ובין טבולי היום, מסתבר שהיא באה לומר לנו, שאף זב גמור יכול להיכנס להר הבית אחרי טבילתו,

4. לדעתו מציאות זו גם היא אינה שכיחה, מפני שבד"כ נשים מקדימות את טבילתן וביום חופתן כבר אינן טבולות יום, אך המציאות המוכרת לי אינה כן. לדברי הרמ"א (י"ד קצב, ב), דווקא יש לסמוך לכתחילה את הטבילה לחופה במידת האפשר, ולא להקדימה ללא סיבה מיוחדת. ולמעשה כאשר אנו מדריכים כלות בעלייתן להר הבית אנו מורים להן להקדים את טבילתן כדי שביום חופתן לא תהיינה טבולות יום, משום שאנו לא רוצים להקל כדעת הרמב"ם, כמבואר להלן.

למרות היותו טבול יום. אולם בגמרא בנזיר (מה ע"א) מבואר, כי מאחר שהזב מחוסר כיפורים (כלומר: עליו להביא קרבן לכפרתו), הוא אינו רשאי להיכנס להר הבית. הגמרא דורשת זאת על פי הפסוק האמור בזב: "וביום השמיני יקח לו שתי תורים או שני בני יונה, ובא לפני ה' אל פתח אהל מועד" (ויקרא ט"ו, יד) – "אימתי הוא בא? בזמן שטבל ועשה הערב שמש". נראה, שלימודה של הגמרא, הוא מייטור המילים בפסוק זה, המלמדות על ביאתו לפני ה' ביום בו הוא מביא את הקרבן – כלומר, לפני היום השמיני, הוא לא היה רגיל לבוא לפני ה', למרות היותו טבול יום. בגמרא מובאת אפשרות לתלות שאלה זו במחלוקת אם טבול יום של זב נחשב לזב או לא, אולם למסקנת הגמרא אין לתלות בין הדברים, וכאן יש סיבה מיוחדת להחמיר, מאחר שהוא לא רק טבול יום, אלא גם מחוסר כיפורים. לדברי הגמרא, הפסוק מכנה את הר הבית בשם "אהל מועד" על מנת ללמדנו, שכשם שמחוסר כיפורים אינו רשאי להיכנס ל"אהל מועד", כלומר, לעזרה עצמה, כך טבול יום זה שהוא גם מחוסר כיפורים, אינו רשאי להיכנס להר הבית.

על פי דברים אלו כותבים רבים מהראשונים (לדוגמא: תוספות, תוספות ר"ד, רא"ש ומאירי בנזיר שם), כי יש לחלק בין זב שראה שתי ראיות, שהוא אינו מחוסר כיפורים, ועל כן הוא רשאי להיכנס להר הבית לאחר טבילתו, לבין זב שראה שלוש ראיות, שאינו רשאי להיכנס להר הבית בעודו טבול יום, אלא רק לאחר שיעריב שמשו. אמנם, הרמב"ם אינו מחלק בדבר, ולשיטתו מסתבר שכל זב שטבל מותר בהר הבית, בהתאם למבואר לעיל בדעתו, שהוא נוקט כטעם האמור בספרי, שהטמאים האסורים בהר הבית הם המטמאים מתחת לאבן, ואילו זב שטבל, אינו מטמא עוד, למרות היותו מחוסר כיפורים.⁵

יש להעיר עוד, כי לדעת הרמב"ם בפירושו למשנה בכלים שם ובהלכותיו (ביאת המקדש פ"ג ה"ט), מחוסר כיפורים אינו חייב על כניסה לעזרה, אלא רק מכת מרדות. דברים אלו מנוגדים לדברי הגמרא הנ"ל הנזיר (על הפסוק "ונכרתה הנפש היא... טמא יהיה עוד טומאתו ב' – 'טמא יהיה' לרבות טבול יום, 'עוד טומאתו ב' לרבות מחוסר כיפורים), ולדברים מפורשים בתוספתא (כלים פ"א) ובמנחות כז ע"ב, וכבר משיג עליו הרמב"ד שם, וראשונים רבים מבארים במקומות שונים בניגוד לדברי הרמב"ם, כי מחוסר כיפורים הנכנס לעזרה במזיד חייב כרת ובשוגג חייב חטאת – רש"י (זבחים לב ע"ב ד"ה אע"פ); תוספות (זבחים יז ע"ב ד"ה קסבר; לב ע"ב ד"ה ורבי); ריטב"א (יבמות

5. אמנם, אם הוא יראה ביומו השביעי ראייה הסותרת את ימי הנקיים, הוא יטמא ככל זב, אך שראיה זו תהיה אחרי טבילתו, אך מהערב, הוא אינו מטמא עוד כלל, והוא הדין למקרה שהוא טבל לאחר יומו השביעי, שהוא אינו מטמא עוד – על פי הרמב"ם הלכות מטמאי משכב ומושב פ"ה ה"ט.

ז ע"ב); מאירי (סנהדרין פג ע"ב); וכך מבאר הר"ש בפירושו לכלים שם. על פי הדברים הללו נראה פשוט כפי שהערנו, שכשם שאין להקל כדעת הרמב"ם בנוגע לכניסת בעל קרי להר הבית (כפי שהרב כץ עצמו נוקט להחמיר בנוגע לפולטת), כך גם אין להקל כדעתו בנוגע לכניסת זבים שהם מחוסרי כפרה.

ד. האם יש לחלק בין הזבים לבין הזבות?

הרב כץ במאמרו מעלה אפשרות, שיש לחלק בין דינם של הזבות לדינם של הזבים. לפי אפשרות זו, דברי הגמרא בנזיר נאמרו כדין מיוחד לגבי הזבים – אך לא לגבי הזבות.⁶ בספר "אל הר המור" דחו אפשרות זו, מאחר שדברי הגמרא על כך שהזב בא דווקא לאחר שהוא טבל והוא כבר מעורב שמש, מופיעים בתורת כהנים גם לגבי הזב וגם לגבי הזבה. ממילא, כשם שזב המחויב בקרבן אינו רשאי להיכנס להר הבית, כך גם זבה גמורה המחויבת בקרבן אינה רשאית להיכנס.

גם מדברי התוספות משתמע, שאין לחלק בין הזבים לבין הזבות, כפי שכותב הרב כץ עצמו במאמרו. אולם הרב כץ בכל זאת סובר, שיש להעמיד חלוקה זו בדעת הר"ש – למרות שהר"ש עצמו אינו מזכיר חלוקה זו – ועל כן הוא רוצה לצרף את דעת הר"ש לדעת הרמב"ם ולומר, שאף הר"ש מתיר לזבה גמורה שהיא טבולת יום להיכנס להר הבית. העמדה זו של הרב כץ מתמיהה, לאור המקורות המובאים בדבריו, לפיהן דברי התוספות נערכו על פי פירושו של הר"ש עצמו. ממילא, הסבר דברי הר"ש באופן החולק על דברי התוספות, אינם מסתברים.

הרב כץ מעדיף שלא לקבל את דברי התורת כהנים המתייחסים לזבות, והוא מעיר, כי דרשה זו "איננה נמצאת בש"ס שלנו". לדעתו, יש ללמוד אחרת מפירושו של הר"ש למשנה בכלים, הכותב כי טבולי היום המותרים בכניסה להר הבית ואסורים בכניסה לעזרת הנשים, הם טבולי היום של הטמאים הנזכרים בתחילת המשנה האסורים בהר הבית, וביניהם, הזבים והזבות. אם כן, גם הזבים והזבות הגמורים, שהם מחוסרי כיפורים, מותרים בהר הבית אחרי טבילתם.

6. הרב כץ במאמרו כותב, כי הסבר זה הוא הסברו של הרב יפה'ן בהערותיו לחידושי הריטב"א (מהדורת מוסד הרב קוק) הערה 426. הרב יפה'ן אכן מבאר בדעת הר"ש, כי דין זה הוא דין מיוחד בזבים על פי לשון הפסוק האמורה בהם "ובא לפני ה' פתח אהל מועד", אולם על פי המובא בסמוך, לשון זו נאמרה גם לגבי זבות, ועל כן אין לחלק ביניהם, כפי שבתורת כהנים לא מחלקים. בניגוד למה שכתב הרב כץ בדעתו, הרב יפה'ן לא בא לומר שיש לחלק בין הזבים לבין הזבות, אלא הוא בא לומר, שיש לחלק בין הזבים לבין היולדות, כמובא להלן (וכך מפורש בדבריו שם). ממילא, הרב יפה'ן אינו סובר כדעת הרב כץ לגבי היתר הזבות בהר הבית.

הר"ש בפירושו אינו מחלק בין זבים לזבות, אולם בתוספותיו לפסחים (צב ע"א) הוא כותב על פי הגמרא בנזיר, כי טבול יום של זב שראה שתי ראיות מותר בהר הבית, ואילו טבול יום של זב שראה שלוש ראיות, אסור בהר הבית. לכאורה, על פי דברים אלו יש להבין, כי בפירושו לכלים הוא מתייחס לזב שראה שתי ראיות, שאינו מחוסר כיפורים, וכן לזבה שראתה שני ימים, שאף היא אינה מחוסרת כיפורים. אולם הרב כץ מעיר, כי זבה שראתה שני ימים נקראת בדרך כלל "שומרת יום" ולא זבה, ועל כן לדעתו אין לבאר באופן זה את המשנה. כמובן, שלדעת התוספות אנו מוכרחים לומר, שהמדובר בזבה שאינה גמורה, ואגב הלשון 'זבים' לגבי זבים שאינם גמורים, נזכר כאן גם הלשון 'זבות' לגבי זבות שאינן גמורות. האם דווקא בדעת הר"ש לא ניתן לפרש כן?

כמובן, שעצם העובדה שדברי התורת כהנים אינם מופיעים בגמרא שלפנינו, אינה יכולה להיות סיבה לדחותם מההלכה. בפרט, שהגמרא מביאה את הדרשה האמורה בעניין זה לגבי זב, ועל כן יש לומר, כי הלימוד באופן זה מלשון הפסוק מתקבל על ידה להלכה. בין פרשני התורת כהנים יש שהעלו את השאלה, מדוע היה צורך להזכיר את הדין גם לגבי זב וגם לגבי זבה – וביארו, שיש חומרה בזב שאין בזבה (שמטמא לפי ראיות) ויש חומרה בזבה שאין בזב (שמטמאה באונס), ועל כן היה צורך להביא דין זה בשניהם (קרוב אהרן וחפץ חיים). פרשנים אלו הבינו כדבר פשוט, שאין לחלק בין הזב לבין הזבה, ובפרט לאחר ההדגשה הכפולה בתורת כהנים, נראה שאין עוד מקום להסתפק בדבר.⁷

ה. כניסת היולדת להר הבית

התוספות בפסחים (צב ע"א ד"ה ואמר) מביאים ראיה לכך שמן התורה אין איסור בכניסת טבול יום למחנה לוי, מהאמור ביולדת "ואל המקדש לא תבוא", ומשמע שדווקא לשטח העזרה עצמה היא אסורה בכניסה, אבל לשאר הר הבית היא רשאית

7. על פי דברים אלו נראה להבין את דברי הספרי זוטא לבמדבר (פרק ה): "הר הבית מקודש מירושלים, שזבים וזבות נכנסים בירושלים ואין נכנסים בהר הבית" (וכן הוא במדבר רבה נשא ז, ח; ובילקוט שמעוני נשא רמז תרצח; וכן מצטטים הרמב"ן והרשב"א ביבמות ז ע"ב את דברי המשנה בכלים). יש מהאחרונים שהתקשו בשאלה, מדוע לא נזכרים כאן גם הנידות והיולדות? (אותיות פורחות לר' מנחם זמבא, עמוד 52). אולם על פי המבואר נראה, שישנו הבדל משמעותי בין סוגי הטמאים הללו: הזבים והזבות הגמורים, אינם רשאים להיכנס להר הבית אף בעודם טבולי יום, מה שאין כן הנידות והיולדות, שרשאים להיכנס מיד לאחר טבילתם. יש להעיר (על פי המובא בספר אל הר המור), שלמעשה אין להתיר כיום ליולדת להיכנס מיד לאחר טבילתה, מאחר שאנו מתייחסים לכל היולדות כיום כאל יולדת בזוב, ועל כן עליה להמתין ערב נוסף עד שתוכל להיכנס, כדי שלא תהיה זבה טבולת יום.

טהרת נשים לכניסה להר הבית

להיכנס, למרות היותה "טבולת יום ארוך". מושג זה של "טבולת יום ארוך", נזכר בגמרא בנידה (עא ע"ב) בביאור מחלוקת בית שמאי ובית הלל אם היולדת צריכה לטבול פעם נוספת לאחר ימי הטוהר שלה או לא (ומחלוקת זו נזכרת שם כט ע"ב – ל ע"א). לפי בית שמאי, למרות שהאישה טבלה על מנת להיטהר מטומאת הלידה, היא עדיין צריכה טבילה נוספת בסוף ימי הטוהר – אור לליל הארבעים ללידת הזכר, ואור לליל השמונים ללידת הנקבה. בערב שאחרי טבילתה יעריב שמה, ולמחרת היא תביא את קרבנותיה. אולם בית הלל סוברים, שהיא נחשבת "טבולת יום ארוך" במשך כל הזמן שמאז טבילתה מטומאתה, ואין צורך בטבילה נוספת.

לכאורה, מאחר שהיולדת היא גם מחוסרת כיפורים, היה צריך להיות עליה איסור כניסה להר הבית, כדברי הגמרא בנזיר, וכפי שהתוספות עצמם כותבים בכמה מקומות. על פי דברים אלו כותב הרב כץ, כי ישנה סתירה בדברי התוספות, ויש לומר שבעלי התוספות חלוקים בדעותיהם, ובכל אופן יש לדעתו לדחות את דבריהם מההלכה. אולם כפי שהרב כץ עצמו מביא, 'סתירה' זו נמצאת גם בתוך דבריו של הר"ש בתוספותיו לפסחים, והרב כץ עצמו הזכיר אפשרות חלוקה בין הזבים ובין היולדות (אלא שהוא רצה לחלק גם בין הזב לזבה ואינו כן, כפי שנתבאר לעיל). ממילא, אין כל סיבה לחדש מחלוקת שאינה נמצאת לפנינו, ובוודאי שאין לדחות את השיטה המקובלת בראשונים המבוססים על מקורות מפורשים בחז"ל בטענה שדבריהם "אינם ברורים"; וכפי שכבר אמרו חכמינו בירושלמי בפאה (פ"א ה"א): "כי לא דבר רק הוא מכם – ואם הוא רק, מכם הוא. למה? שאין אתם יגיעין בתורה...".

בשאלה הנידונה לפנינו, עסק הרב שמואל ויינגרטן לפני ארבעים וחמש שנה בקובץ "תורה שבעל פה" (כרך יא), ושם ביאר את דינה של היולדת על פי דברי התוספות עצמם, המחלקים בין מחוסר כיפורים מהטומאה שבגללה הוא טבול יום, שהוא אסור בהר הבית, לבין מחוסר כיפורים מטומאה אחת וטבול יום מטומאה אחרת, שמותר בהר הבית. נראה, שהזמן הרב בין טבילתה של היולדת ובין הבאת קרבנותיה, יכול ללמדנו על הבדל בינה לבין שאר מחוסרי הכפרה. הזבים והזבות והמצורעים מביאים את קרבנותיהם למחרת טבילתם, ויש קשר ישיר בין היותם טבולי יום לבין היותם מחוסרי כפרה. אולם היולדת אינה רשאית להביא את קרבנותיה למחרת טבילתה, וממילא יש מקום לחלק בין היותה טבולת יום להיותה מחוסרת כיפורים (וראה עוד בדבריו שם).

הרב כץ כותב, שאין סברה לחלק בעניין זה בין טבול יום רגיל לבין טבולת יום ארוך, אולם נראה שהסברה בדבר פשוטה. טבול יום רגיל, יוכל להיכנס להר הבית כבר באותו ערב, אולם אם היינו אוסרים את הכניסה על טבולת יום ארוך, היא היתה צריכה להמתין זמן ממושך עד שתיכנס. מסתבר, שהתורה לא רצתה 'להעניש' את

היולדות ולהרחיקם מכל הר הבית למשך כל הזמן הזה בו הן מחוסרות כפרה (ודי בכך שהן אינן רשאיות להיכנס לעזרה באותו זמן).

ו. האומנם דברי הגמרא בנזיר שנויים במחלוקת?

כותב הרב כץ: "התוספות לא אומרים זאת במפורש, אולם סביר להניח שגם הגמרא בנזיר... הולכת על פי דברי הברייתא, ור' יוחנן יחלוק עליה". הרב כץ מתכוון לברייתא המופיעה בכמה מקומות בש"ס (פסחים צב ע"א; יבמות ז ע"ב; זבחים לב ע"ב), לגבי מצורע שיומו השמיני חל להיות בערב פסח, וביום זה בו הוא היה צריך להביא את קרבנות כפרתו, הוא ראה קרי. לדברי הברייתא, מצורע זה יכול לטבול לקריו ולהיכנס מיד לאחר טבילתו, למרות איסור הכניסה על טבול יום – "מוטב יבא עשה שיש בו כרת, וידחה עשה שאין בו כרת". רבי יוחנן במקום מוסיף, כי אפילו עשה אין בו, משום שאיסור הכניסה נאמר רק בזמנו של יהושפט, ועל כן איסור כניסת טבול יום הוא רק מדרבנן.

רש"י בכל המקומות מבאר, כי המדובר בכניסת טבול יום של בעל קרי להר הבית. לפי פירושו בזבחים, תנא קמא סובר, כי טבול יום של זב הוא כמותו, וכניסתו אסורה מן התורה, ואילו לפי רבי יוחנן, טבול יום של זב אינו כזב, ועל כן כניסתו אינה אסורה אלא מדרבנן. לפי דברי רש"י, אין כל הכרח לקשר בין המשנה בכלים, העוסקת בכל טבולי היום, לבין מחלוקת רבי יוחנן והברייתא, העוסקת דווקא בטבול יום של קרי. אבל התוספות ורבים מאוד מהראשונים נוקטים (ראה לדוגמה ברמב"ן, רשב"א וריטב"א ביבמות שם), כי אין כל מחלוקת בין רבי יוחנן לתנא של הברייתא, ורבי יוחנן רק בא לבאר את דברי הברייתא. להבנתם, רבי יוחנן מבאר את דברי המשנה בכלים, והאיסור שנאמר בזמנו של יהושפט, הוא איסור כניסת טבולי היום לעזרת הנשים. ממילא, פרט למבואר לעיל בדעת הרמב"ם, אפשרות העמדת דברי הגמרא בנזיר כשנויים במחלוקת, יכולה להתאים רק לדעת רש"י, האוסר בכל עניין את כניסת טבולי היום להר הבית, אולם לפי שאר הראשונים, אין כל מקום להעמדה זו (וכפי שהרב כץ עצמו כותב בהמשך דבריו שם בביאור דברי התוספות).

גם הר"ש בתוספותיו לפסחים כותב כמו הגישה המקובלת בראשונים, כי רבי יוחנן בא לפרש את הברייתא ולא לחלוק עליה, אלא שהריטב"א ביבמות כותב בשמו, שרבי יוחנן בא לחלוק ולא לפרש; וכן ניתן להבין מדבריו בפירושו למשנה בכלים, שם הוא כותב בדעת התנא של המשנה, שהוא סובר כי טבול יום של זב אינו כזב, ודבר זה שנוי במחלוקת – והוא מפנה לדבריו על יבמות. דברי הר"ש על יבמות אינם לפנינו, ואין כל הכרח לומר בדעתו, כי הוא דחה את דברי הגמרא בנזיר מההלכה. גם אם נאמר בדעתו כפי שרוצה לומר הרב כץ, כי הר"ש בפירושו למשנה ובתוספותיו ליבמות

טהרת נשים לכניסה להר הבית

חזר בו ממה שכתב בתוספותיו על פסחים, ייתכן שהוא חזר בו רק בשאלה אם רבי יוחנן חולק על התנא של הברייתא או לא. אין כל ראייה לומר בדעתו, שהוא דחה מההלכה דברים המפורשים בגמרא, שבתוספותיו בפסחים הוא מביאם כמוסכמים. ממילא, את האיסור המפורש בדבריו בנוגע לכניסת טבול יום המחוסר כיפורים יש לקבל, כדעת שאר הראשונים, ואילו "הנסתרות – לה' אלוקינו".

ז. שיטות הראשונים להלכה

כותב הרב כץ בסיכום דבריו: "אם כן יוצא, שמול שיטת התוספות שאינה ברורה כל צרכה להלכה, עומדים לנו דבריהם של רש"י, הרמב"ם, ר"ש משאנץ והריטב"א, ולפיהם זבה טבולת יום מותרת בעלייה להר הבית, ואסורה להיכנס לעזרת נשים מדרבנן, ונראה שכך יש לנקוט להלכה". הלומד את שיטותיהם של הראשונים, אינו יכול להבין מנין הגיעה מסקנה זו, הלוקחת את שיטתו המחמירה של רש"י, האוסרת את כניסת טבול היום לכל הר הבית, וכורכת אותה יחד עם שיטת הרמב"ם, המתיר את כניסת בעל הקרי שלא טבל להר הבית; מצרפת אליה את דברי הר"ש שאמנם ביאר כתוספות, אך יש טענה שהוא חזר בו בדברים שאינם לפנינו, ומוסיפה לצרף אליה את הריטב"א, אשר ביאר במפורש כדעת התוספות ושאר הראשונים (אלא שהוא גם ציטט פירוש של הר"ש).

יש לציין, כי דווקא בנושא כניסת בעל קרי להר הבית, אנו מוצאים מהמפרשים שכתבו כדעת הרמב"ם והתירו את כניסתו להר הבית (ראה אבן-עזרא, חזקוני ובפירוש הטור לבמדבר ה', ב), ובכל זאת, יהיה קשה למצוא מי שיהיה בדעתו כיום לנקוט להלכה כנגד המפורש בגמרא בפסחים וברבים מהראשונים, שכניסת בעל קרי להר הבית אסורה. אולם בנושא כניסת טבול יום המחוסר כיפורים, לא מצאנו כל חבר לדברי הרמב"ם, וכל הראשונים לפנינו שדנו בסוגיות הגמרא בניזר והביעו דעה בנושא, נקטו להלכה שלא כמותו.

ח. סיכום ומסקנות

1. הנשים הטמאות בטומאת נידה, זבה, או יולדת, אסורות בכניסה להר הבית עד לטבילתן.
2. בימינו, לכל הנשים הנידות יש דין זבה.
3. זבה טבולת יום אסורה בכניסה להר הבית.

4. מסיבה זו, כלה העולה להר הבית ביום חופתה (או ביום אחר קודם לחופתה; והוא הדין לפנויה הטובלת), צריכה להקפיד להקדים את טבילתה, על מנת שביום עלייתה לא תהיה טבולת יום.
5. כמו כן, אישה נשואה הרוצה לעלות להר הבית, אינה יכולה לעלות לאחר טבילת טהרתה, אלא רק עד לאחר שיעריב שמשה.
6. הנוהגות כדעת השו"ע, רשאיות אחרי התשמיש לקנח ולרחוץ ולטבול מיד; ויש סברה לומר, שאף הנוהגות כרמ"א (המחמיר בזה לעניין טהרת אישה לבעלה) רשאיות להקל בזה.
7. יולדת הנטהרת מטומאתה אינה יכולה לעלות מיד, אלא רק לאחר שיעריב שמשה (אך היא אינה צריכה לחכות עד לתום ימי הטוהר).
8. האמור לעיל מבוסס על גמרות מפורשות, ועל הגישה המקובלת בדברי ראשונים רבים.
9. שיטה חריגה ומקילה, היא שיטת הרמב"ם, אולם אין לסמוך עליה להלכה. לדעת הרמב"ם:
 - א. הכניסה להר הבית אסורה רק לטמאים המטמאים מתחת לאבן – ועל כן הכניסה מותרת לבעל קרי, פולטת שכבת זרע, ובוודאי שטבול יום המחוסר כיפורים מותר בכניסה.
 - ב. החיוב על הכניסה לעזרה נאמר רק על הטמאים אך לא על מחוסרי הכפרה (שאם הם נכנסו הם אינם לוקים אלא רק מכת מרדות).